

IRAK OKULLARINDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARIN İNCELENMESİ

دراسة للمعوقات التي تواجه تعليم اللغة التركية في المدارس العراقية AN EXAMINATION OF THE PROBLEMS ENCOUNTERED IN TEACHING TURKISH IN IRAQI SCHOOLS

مدرس دكتور حازم محمد حسين حسن(*)

Dr. Hazim Mohammed Husseyin Hasan

hazim_m2001@yahoo.com

الملخص

تقع دولة العراق في الشرق الأوسط في منطقة بلاد الرافدين، واسمها الكامل جمهورية العراق. تاريخ الدولة قديم جداً، ومهم جداً أيضاً بسبب موقعه الجغرافي ولكونه بلدًا للعديد من الحضارات. على الرغم من أن اللغة الرسمية لجمهورية العراق هي اللغة العربية، إلا أنه يتم التحدث بالعديد من اللغات واللهجات في هذه المنطقة لوجود أعداد كبيرة من جنسيات مختلفة يعيشون فيها. اللغة التركية هي إحدى هذه اللغات التي يتحدث بها جزء من المجتمع العراقي، بسبب وجود القومية التركمانية. يتم تدريس اللغة التركية في العراق منذ فترة ليست بالقصيرة فهناك أقسام في بعض الجامعات العراقية التي يُدرس فيها اللغة التركية مثلًا اللغة التركية وآدابها في كلية اللغات جامعة بغداد وغيرها من الجامعات الأخرى، وتُدرس اللغة التركية كذلك في المدارس الثانوية في العراق، فضلًا عن المؤسسات العامة والخاصة التي تقدم التعليم باللغة التركية. والغرض الرئيسي لهذه المنظمات هو تعليم اللغة التركية لغير الناطقين بها، اللغة التركية هي قديمة مثلها مثل اللغة العربية وتُستخدم لدى شريحة في المجتمع بشكل فعال وعملي وأكاديمي. تدريس اللغة التركية يواجه مشكلات وصعاب متكررة كما هو الحال مع أي لغة أخرى. سوف نقوم ببحثنا هذا بدراسة حول هذه المشكلات.

(*) جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة التركية.

بطبيعة الحال فإن تعليم وتدرّيس أي لغة جديدة فيه صعوبات ومعوقات وبعض المشكلات أيضاً. هذا ما نجده في تدريس اللغة التركية بشكل خاص وفي تعليم أي لغة بشكل عام. هناك صعوبات تعتمد على اللغة الأم لمجتمع التعلم. في البداية، قد لا تكون حروف إحدى اللغات موجودة في اللغة الأخرى. عندما يتعلق الأمر بتدريس اللغة التركية في مجتمع عراقي لغته الأم هي العربية، فإن إحدى الصعوبات الرئيسية التي تواجهه هي اختلاف حروف اللغتين. حيث أن اللغة العربية تكتب بأحرف عربية، واللغة التركية تكتب بأحرف لاتينية. وهناك مسألة أخرى قد تُشكل مشكلة وهي أن اللغة العربية تُكتب من اليمين إلى اليسار، بينما اللغة التركية تكتب من اليسار إلى اليمين. بالإضافة إلى ذلك، فإن البنية الصوتية لكلا اللغتين ليست متشابهة. هذا والعديد من العوامل الأخرى التي تناولناها في بحثنا والتي تمثل المشكلات في تدريس اللغة التركية في المدارس العراقية.

نبدأ بحثنا بهذا الملخص الشامل الذي سنتطرق فيه إلى تشخيص المشكلات والمعوقات في تدريس اللغة التركية في المدارس العراقية وحلولها. بعدها نخوض في الحديث عن المدارس العراقية التي تدرس اللغة التركية وتاريخها، وسيتم عرض بعض المعلومات الخاصة باللغتين العربية والتركية. وأخيراً سيتم بحث المشكلات التي واجهت تدريس اللغة التركية في المدارس العراقية. **الكلمات المفتاحية:** العراق، اللغة التركية، اللغة العربية، المدارس العراقية، التدريس، التدريب، تدريس اللغة التركية، اللغة الأجنبية، المشكلة.

Abstract

Iraq lies in Middle East, the region of Mesopotamia. Its full name is Republic of Iraq. The history of the country is very ancient, and is very important due to its geographical position and because it is a country of several civilizations. Although the official language is the Arabic, there are several other languages and accents in this country as there are different nationalities live in it. The Turkish language is one of these languages that part of the Iraqi society speak as there is Turkmen nationality.

The Turkish languages is being taught in Iraq for a long time. There are some of the departments in Iraqi universities that teach Turkish language such as Turkish language and literature at College of Languages, University of Baghdad and many other universities. It is also taught at secondary schools in Iraq, in addition to public and private institutions that teach Turkish lan-

guage. The main purpose for these institutitons is teaching Turkish languages for non-native speakers. The Turkish language is as old as Arabi and is used actively by a great deal of society both practically and academically. Teaching Turkish language faces problems and difficulties as it is with any other language. This research will study these problems.

Naturally, teaching and studying any language has difficulties, obstacles, and problems. This what we find in teaching Turkish language and in teaching any other language. There are difficulties the depend on the native language of the society that learn it. In the beginning, some of the letters of one language do not exist in other language. Whe it comes to teaching Turkish language in the Iraqi society whose native language is the Arabic, then one of the difficulties that the society faces is the difference of the letters between the two languages. The Arabic language is written with Arabic letters while the Turkish with Latin letters. There is another case that may cause a problem, the Arabic language is written from right to left and the turkish is written from left to right. Moreover, the sound sturcture for both languages is not the same. There other factors that we study them in the research that represent the problems of teaching the Turkish language in Iraqi schools.

The research starts with a comprehensive summary that deals with obstacles in teaching the Turkish language in Iraqi school and finding solutions. Then the research shifts to Iraqi schools that teach Turkish language and its history. There some information to be displayed concerning Arabic and Turkish languages. Finally, the research studies the problems that faced Turkish language in Iraqi schools.

Keywords: Iraq, Turkish language, Arabic language , Iraqi schools, teaching, trainign , taching Turkish language , foreign language , problem.

ÖZET

Irak, Orta Doğu'da, Mezapotamya ismiyle anılan bölgede yer alan ve tam ismi Irak Cumhuriyeti olan bir devlettir. Devletin tarihi oldukça eski olmakla birlikte pek çok medeniyete ev sahipliği yapması ve coğrafi konumu itibariyle de oldukça önemlidir. Irak Cumhuriyeti'nin resmi dili Arapça olmakla birlikte, çeşitli milletlerden insanlar yaşadığı için, bu bölgede pek çok dil konuşulmaktadır. Özellikle Türkmen zümreleri sebebiyle Türkçe dili, Irak toplumunda konuşulan bir dildir.

Uzunca bir süredir, Irak'taki özellikle yüksek okullarda, Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı gibi bölümler olmakla birlikte, Türkçe eğitim veren resmi ve özel kuruluşlar vardır. Bu kuruluşların temel amacı, tıpkı Arapça gibi kadim bir dil olan ve bulunduğu bölge itibariyle sıkça kullanılan Türkçe dilini etkin, pratik ve akademik yönden halka öğretmektir. Her dilde olduğu gibi, Türkçe öğretiminde de sıkça karşılaşılan sorunlar vardır. Bu sorunları ortaya koymak üzere çalışmamızı yapacağız.

Öğretimi yapılacak dilin zorluklarıyla beraber, bazı sorunlar da vardır. Özelde Türkçe öğretiminde, genelde herhangi bir dil eğitiminde, öğrenecek toplumun anadiline bağlı zorluklar da vardır. Başta bir dilin harfleri, diğer dilde olmayabilir. Anadili Arapça olan Irak toplumunda Türkçe öğretimi söz konusu olduğunda, karşılaşılan zorlukların başında, her iki dilin harflerinin farklı olması gelmektedir. Arapça, Arap harfleri ile yazılırken, Türkçe ise Latin harfleri ile yazılmaktadır. Bir başka sorun teşkil edecek husus ise Arapça'nın sağdan sola doğru yazılırken, Türkçe'nin soldan sağa yazılmasıdır. Ayrıca her iki dilin fonetik yapısı birbirine benzemez. Bu ve bunun gibi çalışmamızda da incelediğimiz pek çok unsur, Irak okullarında Türkçe öğretiminde sorunlar meydana getirmektedir.

Sorunların yanısıra çözüm yollarına da değineceğimiz çalışmamıza bu kapsamlı özetle başlıyoruz. Tüm bu bölümlerin ardından Türkçe öğretimi yapan Irak okullarından ve tarihinden bahsettikten sonra Arapça ve Türkçe dillerine özgü birtakım bilgiler sunulacaktır. Son olarak Irak okullarında Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların incelenmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Türkçe, Arapça, Irak Okulları, Eğitim, Öğretim, Türkçe Öğretimi, Yabancı Dil, Sorun.

GİRİŞ

Çalışmamıza başlamadan önce, eğitim ve öğretim kavramları şu şekilde ifade edilmiştir:

Eğitim: Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme ve geliştirme, eğitme işi. (TÜRKÇE SÖZLÜK, 2012: 514)

Öğretim: Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi; talim, tedrisat. (TÜRKÇE SÖZLÜK, 2012: 1334)

Arapça ve Bağlı Bulunduğu Dil Ailesi Hakkında:

Irak Cumhuriyeti'nde konuşulan ve anadil olan Arapça, Sâmi adı verilen dil ailesinden bir dildir. Arapça, eskiden Mısır yöresinde konuşulan dili de içine alan Hâmî- Sâmi dil grubuna bağlı olduğu tahmin edilmektedir. Arapça'nın da içinde bulunduğu Sâmi dilleri, Doğu ve Batı sami dilleri olmak üzere iki ama kola ayrılmaktadır. Bunlardan doğu Sâmi dilleri, Babil ve Asur dillerini de kapsayan Akadca'dır. Batı Sâmi dilleri ise çok daha geniş coğrafyalara yayılmış ve Fenike, Nebâtî ve İbrânî dillerini içine alan Ken'ânî dilleri oluşturur. Bununla beraber, rami dili, Habeşçe ve Arapça dillerini içine alır. (ÇETİN, 1978: 134)

Irak'ta Türk Varlığına Dâir:

Elimizde bulunan kaynaklara istinaden varılabilecek en önemli yargı, Irak bölgesinde Türkler, yaklaşık 1000 yıldır yaşamaktadırlar. Son 100 yıl haricinde Irak'ta bulunan Türkler, devlet yönetiminde bile bulunmuşlardır. Fakat son yüzyılda, Irak'ta bulunan Türkmen zümreleri, İngilizlerin Irak'ı işgal etmesi üzerine Irak'taki yönetim yönünü kaybetmişlerdir. Türk kökenli insanların Irak'a gelişleri, elimizdeki tarihi verilere göre miladi 674 yılında ilk Emevi Halifesi Muaviye tarafından, savaşçı kimliklerinden dolayı 2000 kadar Türk askerini Basra vilayetine yerleştirmesiyle başlamıştır.

Muaviye'nin komutanı olan Ubeydullah Bin Ziyad, okçuluk alanında başarılarından dolayı bu 2000 Türk askerini Irak'a yerleştirmiştir. İşte Irak'ta Türk varlığı, bu hadise üzerine oluşmuştur. Fakat bununla birlikte, Irak'taki Türklerin bu hadiseden çok daha önce var olduklarını söyleyen bazı araştırmacılar da mevcuttur. (SAATÇI, 2007: 20).

Tarihi oldukça uzun bir geçmişe sahip olan Irak'ın en büyük ve en önemli etnik gruplarından biri hiç şüphesiz Irak türkleridir. Irak Türkleri Irak'ın genelinde Kuzey ve orta kesimlerinde yaşamaktadırlar. Genel olarak yaşadıkları bölgeler ise Musul, Kerkük, Erbil, Diyale ve Selahaddin vilâyetleridir. Bununla birlikte Irak Cumhuriyeti'nin başkenti olan Bağdat'ın birkaç mahallesi dahil olmak üzere, güney-kuzey ekseninde adeta bir şerit gibi sıralanmış ve yoğun olarak buralarda ikamet etmektedirler. (KÖPRÜLÜ, 1996: 9).

Osmanlı Devleti padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman Han döneminde, 1534 senesinde Irak'ın başkenti Bağdat'ı feth etmiştir. Ordunun başında bizzat komutanlık yapan Sultan Süleyman, bu savaş neticesinde, Bağdat'ta hakimiyet süren Safevî-İran hâkimiyetine son vermiştir. İlgili tarih olan 1534 senesinden itibaren Irak bölgesinde Türk varlığı ve hâkimiyeti devam etmiştir.

1918 yılına kadar aralıksız devam eden Irak'ta Türk hâkimiyeti, 1918 yılında İngiliz Kuvvetlerinin Irak bölgesini işgal etmesiyle duraklamıştır. Bunun ardından 1926 yılında yapılan ve *Ankara Anlaşması* adıyla bilinen müzakerelere neticesinde, Musul ve Kerkük vilâyetleri, İngiliz manda rejimine teslim edilmiştir. Bununla birlikte artık bu bölgede Türkmen varlığı yok sayılmaya ve nüfuzları kaybolmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra artık Irak'ta Türkler eziyet görmeye başlamıştır. (DUMAN, 2011: 8).

Tüm bu gelişmelerin ardından, 1926 Ankara Anlaşmasından sonra, yeni kurulan Türkiye Devleti ile Irak arasındaki sınırlar çizilmiştir. Sınırın Irak tarafında kalan Türkmen unsurları, İngiliz mandasındaki yönetim tarafından baskı görmüştür. Bununla beraber bir tehdit olarak algılanmıştır.

Buradaki Türkmen varlığının gördüğü ezayı bilmesine rağmen, iç sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalan Türkiye yönetimi, bir bakıma ilgilenememiştir. Bu süreçte Türkiye yönetimi tarafından destek bulamayan Irak Türkmenleri, kendi sorunları ile baş başa kalmış ve hiçbir zaman isyan etmemişlerdir. Yalnızca kendi içlerine kapanmışlar ve kültür ve dillerini korumaya çalışmışlardır.

Türkmenlere yapılan bu baskı, esasında 1920 yılından itibaren vardır. Yıldıрма ve kimlik kaybettirme politikası uygulayan İngiliz mandası, Telafer adı

verilen bölgede yaşayan Türkmen zümrelerinin direnişini görmüştür. Türkmenler bu küçük direniş haricinde neredeyse hiçbir zaman yönetime karşı koymamıştır. Telafer ayaklanmasının ardından İngiliz güçleri Telafer bölgesini top ateşine tutmuş ve burada yaşayan halkın dağlara çekilmesine sebep olmuştur. Bu yayılım ateşinden kurtulup dağlara çekilen Türkmenler, burada 3 ay boyunca eziyet ve sıkıntılar içinde yaşamak zorunda kalmıştır. Bazı şartlar öne sürmek koşuluyla Telafer halkı, şartlı olarak yurtlarına dönmüştür. Tabi kimisi tutuklanmış, kimisi işkence görmüştür, bir kısmı da sürgün edilmiştir. 1920 senesinde meydana gelen bu ayaklanmanın yaşandığı yıla, Telafer Türklerinin kahramanlıkları sayesinde Irak tarihine «Kaçakaç Yılı» olarak geçmiştir. (SAATÇİ, 2007: 189).

Yeni kurulan Irak devletinin kuruluşunun üzerinden Henüz bir sene bile geçmeden Irak'ta yaşayan Türkmenlere karşı yapılan baskı ve pek çok katliam girişimi üzerindeki şüpheler bir türlü kaldırılamamıştır. Başta Kerkük olmak üzere diğer Türkmen bölgelerinde de özellikle Telafer kalkışmasıyla beraber Türklerde bir milli bilinç uyanmaması adına İngiliz Kuvvetleri tarafından 4 Mayıs 1924 tarihinde sabah saatlerinde Kerkük'ün en büyük çarşısından biri olan bir çarşısında kavga çıkarmışlardır.

Bu kavgayı sanki Türkler çıkarmış gibi göstermek suretiyle Irak'ta yaşayan Arapların Türklere karşı kin ve Nefret duymalarını sağlamak istemişlerdir. Bunun üzerine bölgede yalandan yapılan bu huzursuzluğu Güya dindirmek adına İngiliz kuvvetlerine bağlı birlikler Türkmenleri evlerine kadar takip etmek suretiyle bir kısmını katletmiştir. Bunun üzerine Irak yönetimi sokağa çıkma yasağı ilan etmek suretiyle bölgede sakinliği korumaya çalışmıştır. Yaşanan bu olayda 40 veya 50 civarında Türkmen katledilmiştir. Irak'ın Kerkük bölgesinde yapılan bu katliam tarihe Kerkük katliamı olarak geçmiş ve tarihin karanlık sayfalarında Yer almıştır. (HÜRMÜZLÜ, 2006: 77-78).

Yine başka bir olayda 12 Temmuz 1946 tarihinde Irak'ta bulunan bir petrol şirketinde çalışan işçilerin Kerkük vilayetinde yaptıkları tamamıyla haklarını savunmak adına oluşturdukları grev neticesinde kendilerine büyük bir baskı yapılmış ve bu doğal haklarını savunmak isteyen vatandaşlara karşı sindirme ve yıldırma politikalarının neticesinde ° Türkmen işçisi yalnızca haklarına

savunmak adına vefat etmiştir. Yalnızca bununla kalmayıp 4 işçi ve 6 polis çeşitli derecelerde yaralanmıştır. (HÜRMÜZLÜ,2006: 91-93).

Irak'ta yaşayan Irak türkmenlerine karşı yapılan tüm bu baskı ve yıldırma politikaları yalnızca siyasal ve sosyal alanda değildir. Bununla beraber eğitim alanında da yine zulüm baskı ve sindirme politikaları Irak türkmenlerine karşı uygulanmıştır. Nitekim en büyük örnek olarak Irak Türkmenleri 1990 yılına kadar kendi ana dilleri olan Türkçe eğitim alamamışlardır. Tüm bu eğitimsizliğe rağmen yine de Irak'ta bulunan Türkmenler kendi dillerini muhafaza etmeyi başarmışlardır. Irak'ta kendi ana dilinde eğitim alamayan Türkmenler tarihin çeşitli dönemlerinde ve hala günümüzü de içine alan dönemde Türkiye'ye Türkçe eğitimi almak adına çeşitli seyahatlerde bulunmuşlardır.

Irak'ta Türkçe Eğitimi:

Irak'ta bulunan esas okullar Irak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bütün derslerin tamamının Türkçe olduğu ve Türkçe eğitimi verildiği temel okullardır. Şümül adı verilen okullar ise, ana dili Arapça olmakla beraber ders içeriğinde haftada birkaç saat Türkçe eğitim veren okullar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu ders programlarına rağmen yine de Irak'ta Türkçe dersinin verildiği bir gerçek olmakla beraber Türkçe eğitimi konusunda büyük problemler yaşanmakta ve esas okullar adı verilen tamamen Türkçe eğitim veren Okullardaki Türkmen öğrenci sayıları geçmişten günümüze gittikçe azalmaktadır.

En temel sebebi ise Irak hükümetine bağlı bir Türkmen eğitim politikasının bulunmuyor olmasıdır. Irak'ta Rusça eğitim ve öğretimi Örneğin Kürtçe gibi ayrı bir müdürlük tarafından yönetilmemektedir. Kalabalık bir Türkmen varlığına rağmen Irak'ta Türkçe eğitimi diğer diller adı verilen kapsamda bir Genel Müdürlük tarafından yürütülen Politikalar tarafından mümkün olmaktadır. Dolayısıyla özel bir Türkçe politikası bulunmamaktadır.

Bununla beraber en önemli noktalardan bir tanesi Irak'ta bulunan ilkokullardaki Türkçe hazırlanan kitaplar ilkokul çocuklarının okuma ve anlama seviyesine tam olarak hitap etmemektedir. (ANWAR, 2012: 4).

Anadil Tanımı:

Şimdiye kadar yapılan tüm ana dil tanımlarının özeti şudur ki, ana dil, kişinin ilk olarak ailesinden ve sosyal ilişkilerini yürüttüğü çevresinden, tüm bunlara bağlı olarak soyundan edindiği öğrenimle, tabi olarak bilinçaltında bulunan, yaşadığı sosyal çevre ile iletişimini sağlayan, en rahat dildir. (AK-SAN, 1998: 81; ÖNCÜL, 2000: 43; TDK, 2008; 93; VARDAR, 1980: 20).

İki dillilik tanımına gelecek olursak, ana dili ile birlikte, bir başka dille beraber toplam 2 dile hemen hemen aynı seviyede hakim olma, sonradan öğrenmiş olduğu ikinci dili de tıpkı ana dili gibi kullanabilme yeteneğidir. (ORUÇ, 2016: 284).

Çok **dillilik** tabiri ise, bir kişinin ikiden fazla, yani üç ve üzeri oranda dil biliyor olması veya bununla beraber bir toplumda ikiden fazla Dil konuşuluyor olmasıdır. (CRYSTALS, 2008: 318).

Tüm bu yapılan tanımlamalar ışığında söylenebilir ki ana dili öğrenimi aslında bir öğrenme değil, öğrenmeden ziyade bir edinimdir. Kazanım yoluyla Öncelikle aile ve yakın çevre ile olan sosyal ilişkiler yoluyla öğrenilen anadil, okul ortamında muhakkak sistemle daha sistemli ve resmi bir şekilde öğrenilmektedir.

Bu öğrenim neticesinde yalnızca dile Hakimiyet değil beraberinde dilin incelikleri ve gramer gibi konular da işlenmektedir. Okullarda verilen dil eğitimi sayesinde ilk olarak öğrencilerin kişisel gelişimleri sağlanır ve bununla beraber bu kişilere kendi ulusal kimliklerini kazandırmak suretiyle Yurttaşlık ve Ulus bilinci kazandırır. Dolayısıyla okullarda verilen dil eğitiminin pek çok faydası bulunmaktadır. Elinin inceliklerini bilen ve bu güzel özellikler neticesinde bu düşündüklerini kendi dillerinin tutarıyla anlatan insanlar çok iyi bir ana dil eğitimi sayesinde kendi aralarında ortak bir düşünce lisanı sistemi sayesinde Kainat hakkında anlamlı düşünme yoluna giderler.

Bunların neticesinde en temel fayda aynı dili konuşan insanlar arasındaki iletişim Bağları oldukça kuvvetlendirir. Bu sayede sahip olunan özellikle dil kültürü bir kuşaktan diğer kuşağa aktarılacak suretiyle yaşayan bir hazineye dönüşür. Netice olarak söylenebilir ki tüm bu faydalar ışığında ana dil eğiti-

mine her bir ulusun büyük bir ihtimam göstermesi beklenir. (GÖKALP, 1975: 37; ÖZBAY, 2009: 3).

Irak'ta Türkçe Eğitiminin Tarihçesi

Irak Cumhuriyeti'nde Türkçe eğitimi 1931 yılına kadar Osmanlı hükümetinin devamı niteliğinde özellikle Kerkük, Erbil ve Kifri bölgelerinde Türkçe olarak devam etmiştir.

1931 yılından itibaren İngiliz mandasındaki Irak yönetimi Türkmenlerin Türkçe eğitim haklarını ellerinden almak suretiyle Türkçe eğitim veren öğretmenleri de Sürgüne göndermişlerdir. 1931 tarihinden 1970 senesine kadar Irak'ta bulunan Türkmenler Türkçe eğitimlerini Arapça yapmak zorunda bırakılmışlardır. 1970 tarihinde ise Irak hükümeti bir yasa çıkarmış ve bu yasa neticesinde Irak'ta bulunan Türkmenlerin kültürel anlamda haklarını yeniden elde etme adına Türkmenlere kendi ana dilleri ile eğitim alma ve eğitim yapma haklarını kendilerine geri vermiştir.

Kerkük ve Tuzhurmatu şehirleri başta olmak üzere pek çok vilayette 1970 yılından itibaren 200 civarında Türkçe eğitim veren Eğitim Merkezi açılmıştır. Burada yapılan eğitim eski harflerle yapılmış fakat yeni harflerle eğitim ve öğretim verilmesine izin verilmemek suretiyle bir kısıtlama getirilmiştir. Yeni kurulan Irak hükümetinin diğer ülkelere iyi görünmek ve güzel bir intiba bırakmak adına yaptıkları bu girişim takdirle karşılanmıştır. Fakat Tüm bu gelişmelerin ardından Irak hükümeti bir buçuk yıl sonra Türkmenlere Türkçe eğitim veren okulları yeniden kapatmıştır.

1991 yılında Irak'ta yaşanan 1 Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın Kuzey bölgesinde bulunan Dohuk, Erbil ve Süleymaniye vilayetleri güvenli bölge niteliği almıştır. Erbil ve Kifri vilayetleri burada yaşayan Türkmen halkının isteği üzerine Türkçe eğitimi almaya başlamıştır. Savaşın ardından 2 yıl sonra 1993 senesinde Irak Türkmenleri Irak'ın Kuzey bölgesinde 8 tane okul açmıştır. Bu okullar şunlardır:

Karaoğlan İlköğretim Okulu,
Doğuş İlköğretim Okulu,
Türkmeneli İlköğretim Okulu,

Kerkük İlköğretim Okulu,
Oğuz Han Lisesi,
İmadeddin Zengi Lisesi,
Garibi Lisesi ve
Atabeyliler Lisesi.

Türkçe eğitim vermesi adına açılan bu yeni okullar Türkmen halkı tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve takdir toplamıştır. Türkçe eğitim veren öğretmenler bu okullarda kendi rızalarıyla gönüllü olarak görev yapmışlar ve eski durumlardan farklı olarak eski yazı ile değil Latin harfleri ile bu okullarda Türkçe eğitim vermeye başlamışlardır.

Yeni açılan bu okullara istinaden 2003 senesine kadar bu Okullardaki sayı da artış gözlemlenmiştir Nitekim 2003 yılına kadar 13 tane okul açıldığı bilinmektedir. Irak Cumhuriyeti'nin eski yöneticilerinden olan Saddam Hüseyin'in kontrolü altında olan bölgelerde bulunan okullar Türkçe eğitim vermemiş Arapça eğitim üzerinden devam etmiştir. 2003 senesinde yapılan işgalin ardından Türkmeneli adı verilen bölgede Türkçe dili üzerinde eğitim veren çeşitli okullar açılmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren Irak Cumhuriyeti'nde Türkçe eğitim veren 425 tane anaokulu, ilkokul ve lise vardı.

Bu 425 Türkçe eğitim veren okulun yalnızca 76 tanesi tam olarak Türkçe eğitim yapmakla beraber geri kalan kısmı Türkçe Arapça karışık eğitim vermektedir. Bu okulların 63 tanesi Kerkük vilayetinde bulunmakla beraber 11 tanesi Erbil vilayetinde ve son olarak iki tanesi kifri vilayetinde bulunmaktadır. Bu bölge ve sayısı verilen okullar haricinde Irak'ın diğer bölgelerinde tam olarak Türkçe eğitim yapan okul neredeyse bulunmamaktadır. (ANWAR, 2012: 5)

Irak'ta Bu tarihe kadar eski harflerle eğitim yapılmış Fakat bu tarihten itibaren Irak'ta yeni harfler yani Latin harfleri ile Türkçe eğitimine geçiş yapılmıştır. Türkçe Eğitimde Yeni harflerin baz alınmasının temel sebebi şudur:

Arap harfleri ile Türkçeyi öğretmek oldukça zordur bunun temel sebebi Türkçede 8 adet sesli harf bulunmasına karşın Arapçada sesli harf sayısı yalnızca 3 tanedir. Arapça'da bulunan bu üç harf dışında sesli harf yoktur. Bununla beraber Arapçada bulunan pek çok varyanta olan sessiz harfler Türkçe-

de yalnızca birer harfle karşılanmaktadır Örneğin:

(خ، ح، ه، ذ، ز، ظ، س، ص، ث، ك، ق)، Türkçede bir harfle (h, s, k) karşılanmaktadır.

Irak Cumhuriyeti’nde, Günümüzde Türkçe Eğitim Veren Okul Tipleri:

1- Esas okullar:

Esas okul adı verilen bu okullarda eğitim tamamı ile Türkçe olmakla beraber gereken eğitimci ve okul binası bizatihi devletin kendisi tarafından karşılanmaktadır. Okul için gerekli araç ve gereçler ise Türkmen halkı tarafından okullara sağlanmaktadır. Esas okullarda temel eğitim Türkçe olmakla beraber din dersleri ve Arapça dil bilgisi olmak üzere toplam 2 tane Arapça ders bulunmaktadır Bu dersler haricinde diğer tüm dersler türkçedir.

2- Şümul okulları:

Şümul okul adı verilen bu okullarda ise eğitim dili tamamı ile Arapça olmakla beraber sadece Türk Dil Bilgisi adı altında verilen ders Türkiye Türkçesiyle öğrencilere okutulmaktadır.

Irak’ta Türkçe eğitimi göz önüne alındığında son dönemlerinde 5 adet esas Okul daha Telafer ve Musul vilayetlerinde açılmıştır. Irak Cumhuriyeti’nin başkenti olan Bağdat ve Irak’ın Güney bölgelerinde ise Türkçe eğitim dili olan hiçbir okul bulunmamaktadır.

Yalnızca Irak’ın başkenti olan Bağdat’ın Şuara ismindeki bir köyünde yaşayan halkın talebi ve ısrarı üzerine Türkçe eğitim veren bir adet Okul açılmıştır. Tüm Irak bölgesinde Türkçe eğitim yapan okullarda Türkçe eğitim veren öğretmen sayısı 1500 civarındadır.

Bu öğretmenlerin bir kısmı sözleşmeli ve bir kısmı bizzat devlet kadrosu almıştır. Türkçe eğitim veren Türkçe öğretmenlerinden sözleşmeli olanlar maaşlarını Irak Cumhuriyeti’nin Türkmen cephesi tarafından Parti İdaresi sayesinde almaktadır. Tüm Irak’taki bütün Türkçe eğitim veren okullarda eğitim gören öğrenci sayısı ise 140.000 civarındadır. (JAAFER, 2022: 40).

Irak’ta Türkçe Eğitimin Niteliği

Irak’ta bulunan Türkmen ailelerinin genel özelliklerinden biri olarak yazı dili olarak Arapça konuşma dili olarak ise Türkmen şivesinin kullanıldığı aile

ortamlarında yetişen bir insan, Tüm bu karmaşanın içerisinde Türkçe eğitim veren bir okula gittiği zaman bir anda Türkiye Türkçesi ağırlığında bir eğitim dili ve dolayısıyla yeni harfler olan Latin harfleri ile karşı karşıya gelmek suretiyle şaşırmaktadır.

Çünkü aile ortamında Arap harfleriyle yazıp çizerken Türkçenin Türkmen şivesi ile konuşmaktadır. Fakat Türkçe eğitimi veren bir okula gittiği zaman hem yazı dili olan harfler değişmekte ve hem de Türkmen şivesi yerine bizzat Türkiye Türkçesi öğrenmektedir. Dolayısıyla bu durum Irak Cumhuriyeti'nde Türkçe eğitim gören bir öğrenci açısından oldukça zor bir durumdur. Dolayısıyla Bu durum neticesinde Türkçe eğitiminde istenilen Kaliteye ulaşmak oldukça zorlaşmaktadır.

Çalışmamızın ana konusu olan Irak'ta Türkçe eğitiminde karşılaşılan zorlukların temelinde Aşağıda verilen etmenler, bu eğitimin nitelik bakımından karşılaştığı zorluklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemlerin temelinde şunlar vardır:

1.Güvenlik sıkıntısı: Irak'ın bazı bölgelerinde iç çatışmalar ve kavgalar halihazırda devam etmektedir Bu sebeple de aileler çocuklarını okullara gönderme hususunda şüpheye düşmekte ve korku ve panik duymaktadır.

2.Bina sıkıntısı: Irak'ta Türkçe eğitim veren bir okul binasında aşağı yukarı 3 Farklı etnik Grup ders yapmaktadır. Bir örnekle izah edecek olursak sabahçı öğrenciler Araplardan oluşmaktadır. Öğlenci öğrenciler karışık olmakla beraber Akşamcı öğrenciler Türkmenler ve Kürtlerden oluşmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı şümul okullarında Türkçe eğitimi verilen dersler haftada yalnızca 2 saate indirilmiştir. Dolayısıyla her etnik grubun ayrı ayrı okuyacağı bina bulunmamaktadır.

3.Eğitimcilerin niteliği: Irak Cumhuriyeti'nde Türkçe eğitimi vermesi için eğitilen yani Türkçe öğretmeni yetiştiren bir eğitim programı halihazırda mevcut değildir. Irak'ta Türkçe okullarında eğitim veren Türkçe öğretmenleri yaz aylarında kısa da olsa bazı kurslar almakta ve yaz aylarında yine çeşitli gruplar halinde Türkiye'ye gelmek suretiyle Ankara'da bulunan Gazi Üniversitesi bünyesinde bir eğitim almaktadırlar. Tabii olarak yalnızca yaz aylarında alınan bu kısa süreli eğitim öğretmenleri bile yetiştirmede yeterli olmamakta-

dır bununla beraber Türkiye Türkçesi eğitimi alan bu öğretmenler genellikle orta yaşlardadır ve bu durum Türkiye Türkçesi dilini kavramaları hususunda kendilerine zorluk çıkarmaktadır.

4.Kütüphane ve kitap eksikliği: Irak Cumhuriyeti’nde Türkçe eğitim verilen okullarda özellikle çocuklara yönelik yayınlar oldukça azdır bununla beraber ihtiyaç olması halinde ilgili kitapların temin edilebileceği kütüphane mevcudiyeti yoktur.

5.Araç-gereç eksikliği ve bundan kaynaklı sorunlar: Sınıf ortamında olmazsa olmaz olan, yazı tahtası, masa, sıra, okul kitapları ve sınıf gibi araç gereçlerin eksikliği veya tam karşılanamıyor olmasıdır.

6.Anne ve Babaların Türkiye Türkçesini bilmiyor olmaları: Türkçe eğitimi gören çocukların, evlerine döndüklerinde anne babalarının, özellikle ev ödevlerinde yeterince çocuklarına yardımcı olamamasıdır.

7.Toplum içindeki olumsuz propagandalar: Irak toplumunda, daha önce bahsetmiş olduğumuz üzere, belli kesimler tarafından Türkçe eğitimine karşı çıkan gruplar vardır. Bu gruplar, örneğin Türkçe öğretildiği takdirde Arapça-ya saygısızlık olacağı yönünde asılsız propaganda yapmaktadırlar. Nitekim bu çocuklara yalnızca Türkçe değil, beraberinde Arapça ve Kur’an dersleri de verilmektedir.

8. Duygusalılık: Bu başlık altındaki en büyük eksiklik, Türkçe eğitimi-ne duygusal yaklaşmak suretiyle, sanki her Türkçe bilen ders verebilecekmiş gibi algılanmaktadır. Halbuki bir dili bilmek ile öğretmek aynı şey değildir.

Öneriler

Bahsetmiş olduğumuz bu sıkıntı ve problemlerle başa çıkmak ve eğitimi etkin hale getirmek adına ilk olarak öğretmen profilini düzeltmek lazımdır. Bunun için de özel olarak Türkçe eğitimi verecek öğretmenlerin yetiştiği okullar veya enstitüler açılmalıdır. Yalnızca bu da yeterli olmayacağı için, Türkçe eğitimi verecek olan öğretmenlerin Türk asıllı olduklarına dikkat edilmesi yani ana dili Türkçe olan kişiler buralarda eğitim almalıdır. Daha etkili ve daha güzel bir Türkçe eğitimi için, çeşitli şiveler değil, yalnızca Türkiye Türkçesini bilmeleri ve öğretmeleri lazımdır. Tüm bunların yanı sıra, özellikle

çocuk kitaplarının, alanında uzman ve bu işi gayet iyi bilen eğitimciler tarafından hazırlanmalıdır.

Bir an önce, hiç vakit kaybetmeden, Türkçe eğitim programları hazırlanmak suretiyle kaliteli bir eğitim modeli sunulmalıdır.

Türkçe eğitiminde en önemli husus olan samimiyet ilkesine bağlı kalınmalıdır.

Türkçe eğitimi verecek olan okulların sayısından ziyade, eğitim veren okulun kalitesinin artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Hali hazırda var olan Türkmen Eğitimi Genel Müdürlüğünün bağımsız ve tarafsız bir devlet organı haline getirilmesi lazımdır.

Negatif ve karşıt propagandalara karşı, olumlu ve kaliteli bir propaganda türü için çalışmalar yapılmalıdır.

Irak Cumhuriyeti'nde var olan herhangi bir yükseköğretim kurumuyla yapılacak bir anlaşma ile Irak'tan Türkiye'ye ve yine Türkiye'den Irak'a en azından 10-15 öğretmen adayının gidip gelmesi ile, bir değişim programı uygulanabilir. Bu sayede her iki devlet ve dilin, birbiriyle kaliteli münasebetiyle Türkçe eğitimi daha etkin bir şekle girecektir.

SONUÇ

Irak, Orta Doğu'da yer alan ve tam ismi Irak Cumhuriyeti olan bir devlettir. Devletin tarihi oldukça eski olmakla birlikte pek çok medeniyete ev sahipliği yapması ve coğrafi konumu itibariyle de oldukça önemlidir. Irak Cumhuriyeti'nin resmi dili Arapça olmakla birlikte, çeşitli milletlerden insanlar yaşadığı için, bu bölgede pek çok dil konuşulmaktadır. Özellikle Türkmen zümreleri sebebiyle Türkçe dili, Irak toplumunda çokça konuşulan bir dildir.

Uzunca bir süredir, Irak'taki özellikle yüksek okullarda, Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı gibi bölümler olmakla birlikte, Türkçe eğitim veren resmi ve özel kuruluşlar vardır. Bu kuruluşların temel amacı, tıpkı Arapça gibi kadim bir dil olan ve bulunduğu bölge itibariyle sıkça kullanılan Türkçe dilini etkin, pratik ve akademik yönden halka öğretmektir. Her dilde olduğu gibi, Türkçe öğretiminde de sıkça karşılaşılan sorunlar vardır. Bu sorunların en

azından, önemli olanlarını ortaya koymak ve çözüm önerilerinde bulunmak suretiyle çalışmamızı oluşturmuş bulunmaktayız.

Öğretimi yapılacak dilin zorluklarıyla beraber, bazı sorunlar da vardır. Özelde Türkçe öğretiminde, genelde herhangi bir dil eğitiminde, öğrenecek toplumun anadiline bağlı zorluklar da vardır. Başta bir dilin harfleri, diğer dilde olmayabilir. Anadili Arapça olan Irak toplumunda Türkçe öğretimi söz konusu olduğunda, karşılaşılan zorlukların başında, her iki dilin harflerinin farklı olması gelmektedir. Arapça, Arap harfleri ile yazılırken, Türkçe ise Latin harfleri ile yazılmaktadır. Bir başka sorun teşkil edecek husus ise Arapça'nın sağdan sola doğru yazılırken, Türkçe'nin soldan sağa yazılmasıdır. Ayrıca her iki dilin fonetik yapısı birbirine benzemez. Bu ve bunun gibi çalışmamızda da incelediğimiz pek çok unsur, Irak okullarında Türkçe öğretiminde sorunlar meydana getirmektedir.

Sorunların yanı sıra çözüm yollarına da değindiğimiz çalışmamıza kapsamlı özetle başlayıp, Irak'ta Türkmen varlığından, Türkçe öğretimi yapan Irak okullarından ve tarihinden bahsettikten sonra Arapça ve Türkçe dillerine özgü birtakım bilgiler sunulduktan sonra son olarak Irak okullarında Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların incelenmesini gerçekleştirdik.

KAYNAKÇA:

- 1 - AKSAN Doğan, *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- 2 - ANWAR İbrahim, *Irak'ta Türkçe Eğitiminin Dünü ve Bugünü*, Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi Yıl:2, Sayı:2, Ankara 2012.
- 3 - CRYSTALS David, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Blackwell Publishing, New Jersey (Amerika birleşik devletleri) 2008.
- 4 - ÇETİN Nihad Mazlum, *Arabistan* maddesi, Küçük Türk- İslam Ansiklopedisi, cilt 1, İstanbul 1978.
- 5 - DUMAN Bilal, *Irak'ta Türkmen varlığı*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2011.

- 6 - GÖKALP Ziya, *Türkçülüğün esasları*, Türk Kültürü Yayınları, İstanbul 1975.
- 7 - HÜRMÜZLÜ Erşat, *Irak'ta Türkmen gerçeği*, Kerkük Vakfı, İstanbul 2006.
- 8 - JAAFER Kubra, *Irak Türklerinin Eğitimde Dil Tercihleri*, İstanbul üniversitesi Dilbilim Dergisi, 39. sayı, İstanbul 2022.
- 9 - KÖPRÜLÜ Ziyat, *Irak'ta Türk Varlığı*, Örnek limited şirketi Yayınları, Ankara 1996.
- 10 - ORUÇ Şahin, *Ana Dili, İkinci Dil, İki Dillilik, Yabancı Dil*, International Journal of Social Science, 45. sayı, Ankara 2016.
- 11 - ÖNCÜL Remzi, *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2000.
- 12 - ÖZBAY Murat, *Türkçe özel öğretim yöntemleri 1*, Öncü Basımevi, Ankara 2009.
- 13 - SAATÇİ Suphi, *Tarihten günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- 14 - Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yayınları, Ankara 2012.
- 15 - Türk Dil Kurumu, *Türkçe sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- 16 - VARDAR Berke, *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul 1980.